

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Vplyv rodinného násilia na deti

Bakalárska práca

Študijný program: Aplikovaná etika - etika profesijných činností

Školiace pracovisko: Katedra všeobecnej a aplikovanej etiky, FF UKF v Nitre

Školiteľ: doc.PhDr. Eva Fandelová, PhD.

Nitra 2012

Jana Hrdlicová

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Čestné prehlásenie

Prehlasujem na svoju česť, že predloženú prácu som robila samostatne s použitím uvádzanej literatúry.

.....

Pod'akovanie:

Srdečne ďakujem môjmu školiteľovi doc. PhDr. Eva Fandelová, PhD.
za cenné rady a usmernenie pri písaní bakalárskej práce.

Abstrakt

Hrdlicová Jana: Vplyv rodinného násilia na deti. Bakalárska práca. Univerzita Konštantína filozofa v Nitre. Filozofická fakulta, katedra všeobecnej a aplikovanej etiky. Študijný odbor: Aplikovaná etika – etika profesijných činností. Školiteľ: doc.PhDr. Eva Fandelová, PhD. Nitra: FF UKF 2012, 44 s.

Hlavnou témou bakalárskej práce je priblížiť problematiku násilia vyskytujúceho sa v rodinách. Je zameraná na vplyv násilia a agresivity v rodine na osobnosť dieťaťa. Východiskom pre našu prácu sú teoretické poznatky, týkajúce sa danej problematiky, konkrétne násilia a agresivity ako takých, ich konkrétnych foriem v rodinách, syndrómu CAN ako formy násilia páchaného v rodine práve na deťoch. Bakalárska práca má teoretický charakter je vypracovaná v štyroch kapitolách.

Kľúčové slová:

Agresivita, Agresia, Násilie, Domáce Násilie, Syndróm CAN, Fyzické týranie, Psychické týranie, Pohlavné zneužívanie, Psychická trauma, Posttraumatická stresová porucha, Detské neurózy, Poruchy správania, Sebapoškodzovanie, Samovraždy

Abstrakt

Hrdlicová Jana: The impact of family violence on children. Bachelor's thesis. Constantine the Philosopher University in Nitra. Faculty, Department of General and Applied Ethics. Field of study: Applied ethics - ethics of professional activities. Supervisor: doc.PhDr. Eva Fandelová, PhD. Nitra: FF UKF 2012, 44 s.

The main thesis topic is approaching the issue of violence occurring in families. It focuses on the impact of violence and aggression in the family for the child's personality. The starting point for our work is theoretical knowledge on the issue, namely violence and aggression as such, their specific forms of family, CAN syndrome as a form of domestic violence on children just bachelor thesis is theoretical, drawn up in four chapters.

Key words:

Aggressiveness, Aggression, Violence, Domestic Violence, CAN syndrome, physical abuse, psychological abuse, sexual abuse, psychological trauma, PTSD, Children's neuroses, behavior disorders, self harm, suicide

OBSAH

ÚVOD	10
1 Všeobecná charakteristika.....	11
1.1 Rodina.....	11
1.2 Funkcie, typy, druhy a formy rodiny	11
2 Rodinné právo	14
2.1 Manželstvo.....	15
2.2 Vzťahy medzi rodičmi a deťmi	16
2.3 Výživné.....	17
3 Sociálna patológia rodiny	20
3.1 Rodinné násilie	20
3.2 Syndróm týranej ženy.....	22
3.3 Syndróm týraného dieťaťa.....	27
3.3.1 Formy syndrómu CAN.....	27
3.3.2 Znaky násilia páchaného na deťoch	31
3.3.3 Najzávažnejšie následky	35
4 Pomoc obetiam rodinného násilia	38
4.1 Ako sa brániť a koho môžeme požiadať o pomoc.....	38
4.2 Kto ma povinnosti hájiť právo dieťaťa.....	39
4.3 Kde hľadať krízu v bezpečia	39
4.4 Čo môže dieťa robiť?.....	40
ZÁVER.....	43
Použitá literatúra	44

„Rodina môže človeku pomôcť, alebo ho môže úplne zlikvidovať.“

(Vágnerová, 2002, s.500)

ÚVOD

Naša bakalárska práca má čisto teoretický charakter. Jej cieľom je oboznámiť spoločnosť týmto problémom a obetiam násilia ukázať, aké možnosti im poskytuje spoločnosť a štát. Je smutné a nepochopiteľné, že aj keď žijeme v modernej a pokrokovej dobe, ešte stále sa musíme venovať témam, ako je domáce násilie. Čakali by sme, že v civilizovanej spoločnosti sa takéto správanie nevyskytuje a ľudia sa k sebe správajú s úctou a rešpektom. Agresívne správanie voči iným jedincem, či už psychicky alebo fyzicky slabším, je pre dnešnú modernú dobu neprijateľné. I napriek tomu sa skoro dennodenne stretávame, či už v susedstve alebo v médiách, s touto problematikou. Najčastejšie sa obeťami domáceho násilia stávajú ženy, ale i keď ojedinele, sa vyskytujú aj prípady týraných mužov. Najhoršie je, že i deti sa stávajú obeťami domáceho násilia, či už priameho alebo nepriameho. Mnoho prípadov sa nikdy z rôznych príčin ani neodhalí. Týmito príčinami sú buď pocit hanby týranej obete pred spoločnosťou, rodinou či susedmi, alebo obeť domáceho násilia nevie aké má možnosti, ako sa môže brániť pred násilníkom. Taktiež sa stáva, že obeť si časom na svoj stav zvyknú a myslia si, že toto správanie je bežné a vyskytuje sa v každej domácnosti. A niekde ešte stále prevláda prežitok z minulosti, kde domáce násilie na ženách bolo spoločnosťou akceptované, prevládal názor, že žena má muža poslúchať a keď ju muž zbil, tak preto, že si to určite zaslúžila. V tej dobe sa žena nemala kde obrátiť o pomoc, i vlastná rodina sa jej otočila chrbtom. Našťastie v dnešnej dobe už existuje mnoho organizácií, ktoré sa špecializujú práve na pomoc obetiam domáceho násilia. Tieto organizácie spadajú pod tretí sektor, sú to neziskové organizácie. Poskytujú ženám i deťom dočasné ubytovanie a taktiež právnu pomoc. Práve touto prácou by sme chceli verejnosti poukázať na rôzne prejavy domáceho násilia, aby ľudia neboli voči sebe nevhľadiví, veď často stačí prejaviť aj ten najmenší záujem a niekomu tým môžeme pomôcť. A najmä, ak sa toto domáce násilie týka aj detí. Tie sa nemôžu brániť a často sú svedkami, alebo dokonca aj páchatel'mi v ojedinelých prípadoch, rôznych rodinných tragédií. Keď ich výchova prebieha v takejto patologicky narušenej rodine a deti nepoznajú zdravé rodinné prostredie, často z nich vyrastú dospelí jedinci s návykmi, ktoré prevzali od rodičov. Je dôležité, aby sa ženy nepoddávali svojmu osudu, aby vedeli aké možnosti pomoci im spoločnosť poskytuje a hlavne, aby vytrhli deti z takéhoto prostredia. Je potrebná osvetová činnosť, začať s ňou už na základných školách, a taktiež súčinnosť médií pri šírení informácií, aby sa tieto dostali do podvedomia čo najširšieho okruhu spoločnosti.

1 Všeobecná charakteristika rodiny

1.1 Rodina

Rodina sa považuje za základnú stavebnú bunku spoločnosti. Je to malá sociálna skupina, tvorená jednotlivcami, či už na základe uzavretia manželstva, pokrvného vzťahu alebo adopcie. Členom rodiny sa človek stáva hneď po narodení. V jej prostredí sa formuje charakter jednotlivých členov a vytvára sa osobnosť detí. V rodine dieťa prežije väčšinu svojho života, výrazne sa vzájomne ovplyvňujú a podmieňujú. Každá rodina má vlastné sociálne, kultúrne, ekonomické, politické zásady a jej členovia sú nimi ovplyvňovaní. Rodina dáva deťom genetickú výbavu, určuje ich sociálny status a rolu, a je dôležitá pri formovaní sociálneho sebedomia dieťaťa. Sociálne vzťahy v rodine a spôsob výchovy tvoria zázemie, z ktorého bude dieťa vychádzať pri zakladaní vlastnej rodiny.

1.2 Základné funkcie rodiny, typy rodiny, druhy a formy rodiny

Rozoznávame 6 funkcií rodiny v spoločnosti:

1. Biologicko-reprodukčná - zabezpečuje život spoločnosti, rodia sa jej noví členovia. Slúži na uspokojovanie sexuálnych potrieb, ako aj túžbu po rodine
2. Ekonomická – spočíva v zabezpečovaní základných životných potrieb rodiny. Jej úlohou je naučiť deti správne ekonomickému mysleniu.
3. Výchovná - prostredníctvom kontaktu s inými členmi rodiny sa dieťa učí základom komunikácie, hygieny, správania sa v spoločnosti. Učí sa chápať rôzne vzťahy v spoločnosti (ekonomické, sociálne, kultúrne, náboženské, morálne a iné) a ich význam. Zároveň sa učí porozumieť sebe samotnému, svojim potrebám a sebaapresadzovaniu a nájsť si svoje miesto v spoločnosti
4. Emocionálna a psychohygienická – rodina by mala svojim členom zabezpečiť citovú rovnováhu uspokojovaním emocionálnych potrieb a potrieb intímneho spolužitia. Pri jej nedostatočnom plnení môže nastať deformácia v psychosociálnom vývine dieťaťa, ktorá sa prejavuje rôznymi poruchami správania sa dieťaťa , dokonca až delikvencia.
5. Ochranná – poskytuje svojim členom pocit istoty a bezpečia. Členovia rodiny by v nej mali nachádzať oporu a pomoc v rôznych životných situáciách.

6. Socializačná – rodina kladie základy k formovaniu osobnosti človeka. Je prvým miestom v živote dieťaťa, v ktorom si buduje svoje postavenie a učí sa začleňovať do spoločnosti.

Existuje mnoho typov rodín ako sú napríklad :

- tradičná rodina
- rodina so zamestnanými rodičmi
- zmiešaná rodina
- neúplná rodina
- nedospelí rodičia
- kohabitujúca rodina
- homosexuálna rodina
- rodina s rozdielnou kultúrou
- slobodní osamelo žijúci dospelí

My uvádzame typy rodiny ako ich udávajú sociológovia. Rozlišujú 3 nasledovné typy rodiny na základe:

1. formy usporiadania rodiny – podľa prevládajúcich vzťahov v rodine – tu rozlišujeme rodinný typ nukleárny – základom rodiny je manželský pár a ich potomkovia, je typický pre modernú spoločnosť, alebo rozšírený – kde základ rodiny tvoria všetci pokrvní príbuzní, je typický v tradičnej a kmeňovej spoločnosti

2. vzoru autority v rodine- tu rozdeľujeme rodinu, podľa toho, kto má v rodine prevládajúcu moc a autoritu, nasledovne – ak je moc v rukách muža, je to patriarchálna rodina, ak ňou oplýva žena, jedná sa o matriarchálnu rodinu a ak je moc rozložená rovnocenne medzi oboch partnerov, takúto rodinu nazývame egalitárna

3. odovzdania pôvodu – tu rozpoznávame taktiež 3 rozdelenia rodiny a to podľa toho, z akého určovania pôvodu a dedičských práv vychádzame. Ak vychádzame z rodiny otca, ide o patrilineárny pôvod. Ak výlučne z rodiny matky, ide o matrilineárny pôvod. Ak vychádzame z oboch rodín, ide o bilaterálny pôvod.

Vo väčšine spoločností stále prevláda patriarchálny typ rodiny, typické je Japonsko, dnešná moderná rodina je nukleárna, egalitárna a bilaterálna.

Každá rodina má svoj životný cyklus, ktorý začína jej vznikom, má svoj priebeh a taktiež zánik. Rozlišujeme nasledovné fázy životného cyklu rodiny :

1. Výber manželského partnera –v minulosti partnera zväčša vyberali rodičia na základe rôznych požiadaviek danej doby a spoločnosti (podľa postavenia, majetku atď.). V dnešnej dobe si partnera vyberáme sami, i keď sú i dnes spoločnosti, kde je výber výlučne na rodičoch (napr. v moslimských krajinách).

2. Uzavretie manželstva – uzavretím manželstva vzniká rodina. Deje sa to rôznymi aktmi a obradmi, či už náboženskými alebo úradnými. Vznik manželstva predpokladá naplnenie funkcie rodiny, t.j. očakáva sa príchod detí a s tým zachovanie rodu a spoločnosti.

3. Obdobie trvania manželstva a rodiny - toto obdobie sa skladá z 3 fáz :

-obdobie pred príchodom detí – manželia si osvojujú život vo dvojici, učia sa spolu vychádzať, vytvárať kompromisy a riešiť problémy a pripravujú sa na rodičovstvo

- obdobie výchovy detí – rodina plní svoje funkcie, zabezpečuje deťom správny rozvoj ich osobností, materiálne i duševné statky, pripravuje deti na samostatný život a založenie vlastných rodín

- obdobie po odchode detí – je to obdobie, keď deti opúšťajú rodinu a zakladajú si vlastnú. Mnohí rodičia toto obdobie ťažko zvládajú a trpia syndrómom prázdneho hniezda.

4. Zánik rodiny – rodina zaniká rozvodom, rozchodom alebo smrťou jedného z manželov. V dnešnej dobe sa už neprístupuje k manželstvu ako k celoživotnej záležitosti, ale ako k inštitúcii, z ktorej je možné kedykoľvek vystúpiť a vstúpiť do novej, čo má veľký vplyv na emocionálny i sociálny vývoj dieťaťa.

2 Rodinné právo

„Rodina nie je nič iné, než súhrn lásky, schránka, tajomstvo lásky: lásky manželskej, materinskej, otcovskej, synovskej, bratskej, lásky starkej k vnúčatám, vnúčať ku starému otcovi, k tetám, bratrancom... . Kdekoľvek láska vyhasne, tam sa rodina rozpadá“, hovorí o ideály rodiny Chiara Lubichová (Ľ.Galbavý,E.Vondráková, s.5, 2003)

Rodina sa považuje za základnú bunku spoločnosti, zabezpečuje jej prežitie a budúcnosť. Preto je veľmi dôležité aby spoločnosť poskytovala rodine sociálno-právnu ochranu, pomoc a podporu.

Rodinné právo je samostatné odvetvie slovenského právneho poriadku, ktoré upravuje osobné a majetkové vzťahy medzi manželmi, rodičmi a deťmi a vzťahy medzi ostatnými príbuznými. Nazývajú sa rodinno-právne vzťahy. Sú typické tým, že majú osobný, emocionálny, morálny, majetkový a dlhodobý charakter. Predmetom rodinného práva je úprava osobných a s nimi spojených majetkových vzťahov medzi manželmi, medzi rodičmi a deťmi a ich prostredníctvom vzťahy medzi ostatnými príbuznými. Upravuje tiež vzťahy tzv. náhradnej rodinnej starostlivosti. Charakteristickým rysom rodinnoprávnych vzťahov je skutočnosť, e sa v nich premieta do značnej miery emocionálny prvok, ktorého existencia je často dôvodom pre vznik právnych vzťahov a naopak strata tohto prvku má v mnohých prípadoch za následok zánik právneho vzťahu. K základným prameňom rodinného práva patrí Zákon o rodine 36/2005Z.z.

Zákon o rodine má takúto štruktúru – Základné zásady rodinného práva :

1. časť: Manželstvo
2. časť: Vzťahy medzi rodičmi a deťmi
3. časť: Výživné
4. časť: Záverečné ustanovenie

K ďalším prameňom rodinného práva patrí zákon o pestúnskej starostlivosti, zákon o matrikách, niektoré časti zákona o sociálnom zabezpečení a pod. (Ľ. Galbavý, E. Vondráková, s.7, 2003)

2.1 Manželstvo

Základnými zásadami manželstva sú rovnoprávne postavenie ženy a muža, odstránenie diskriminácie detí podľa ich pôvodu, zásada ochrany manželstva, rodiny, matky a dieťaťa, zásada dobrovoľnosti a slobodného rozhodovania pri uzavretí manželstva, zásada monogamie, morálna a materiálna pomoc, zásada zrušenia manželstva. Manželstvo spočíva na pevných citových vzťahoch medzi mužom a ženou. Obidvaja sú si v ňom rovní. Hlavným účelom manželstva je založenie rodiny a riadna výchova detí. Materstvo je najčastejším poslaním ženy. Spoločnosť poskytuje materstvu ochranu a starostlivosť, predovšetkým hmotnou podporou matky a detí a pomocou pri ich výchove. Rodičia sú zodpovední za všestranný duševný a telesný rozvoj svojich detí a za ich riadnu výchovu. Spoločnosť dbá o výchovu detí a uspokojovanie ich potrieb. Výchova detí sa uskutočňuje predovšetkým v rodine. Spoločnosť má zabezpečovať výchovu tam, kde rodina nestačí. (Ľ.Galbavý, E.Vondráková, s.8-9, 2003)

Manželstvo je právom upravené životné spoločenstvo muža a ženy. Je dobrovoľné a trvalé životné spoločenstvo muža a ženy, spočívajúce na pevných citových základoch. Manželstvo je súčasne spoločenským morálnym, biologickým a právnym vzťahom medzi mužom a ženou, ktorý vzniká určitým predpísaným zákonným spôsobom uvedeným v Prvej časti Zákona o rodine 36/2005 Z.z. Manželstvo sa uzatvára súhlasným vyhlásením muža a ženy pred orgánom štátu alebo orgánom cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, že spolu vstupujú do manželstva, a to verejne a slávnostným spôsobom v prítomnosti dvoch svedkov. Sobáše delíme na civilné a cirkevné. Taktiež rozpoznávame pojem *zdanlivé manželstvo* – je to taký stav, kedy bolo manželstvo formálne uzavreté, ale manželstvo legálne vôbec nevzniklo. Je to v prípadoch :

- ak chýba vyhlásenie snúbencov o dobrovoľnom vstupe do manželstva
- ak manželstvo uzavrela osoba mladšia ako 16 rokov
- ak uzatvorila manželstvo osoby rovnakého pohlavia

Zákon o rodine ustanovuje štyri okolnosti (prekážky), ktoré vylučujú vznik platného manželstva:

- prekážka bigamie
- prekážka príbuzenstva

- prekážka veku

- prekážka duševnej choroby

V našom rodinnom práve poznáme tri spôsoby zániku manželstva:

- smrťou jedného z manželov - prirodzený spôsob zániku manželstva

- vyhlásením jedného z manželov za mŕtveho – ak nemožno manželovu smrť preukázať predpísaným spôsobom, ale existujú iné dôkazy o jeho smrti (letecká katastrofa). Súd môže za mŕtveho vyhlásiť aj nezvestného manžela, keď možno so zreteľom na všetky okolnosti usúdiť, že už nežije. Manželstvo tak zaniká dňom, keď súdne rozhodnutie nadobudne právoplatnosť.

- rozvodom – je to jediný spôsob zániku manželstva za života oboch manželov. Súd môže manželstvo na návrh jedného z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj spoločenský účel.

2.2 Vzťahy medzi rodičmi a deťmi

Vzťahy medzi rodičmi a deťmi tvoria ťažisko právnej úpravy rodinného práva. Maloleté deti majú právny nárok na výchovu a všestranný rozvoja to predovšetkým v prostredí rodiny. Právny vzťah medzi rodičom a dieťaťom vzniká narodením alebo osvojením, rodičom je otec a matka. Rodičia plnia rozhodujúcu úlohu pri výchove detí. Majú byť svojim deťom príkladom v správaní a v osobnom živote. Rodičovské práva a povinnosti majú obidvaja rodičia v rovnakej miere. Dieťa má rovnaké práva a povinnosti voči obidvom rodičom.

Rodičia majú právo a povinnosť:

- usmerňovať konanie dieťaťa - obsahuje právo a povinnosť určovať dieťaťu miesto pobytu, právo a povinnosť dieťa vychovávať, právo rozhodovať o príprave na budúce povolanie dieťaťa podľa jeho schopností a záujmov, právo a povinnosť vykonávať dohľad nad dieťaťom, právo a povinnosť viesť dieťa k disciplíne (výkon tohto práva nesmie porušiť telesné alebo duševné zdravie dieťaťa).

- zastupovať dieťa - toto právo patrí rodičom zo zákona, nepotrebujú na to osobitné splnomocnenie. Rodič zastupuje maloletého vtedy, keď právny poriadok nepriznáva jeho konaniu právne účinky, a preto musí konať niekto namiesto neho.

- spravovať veci dieťaťa - znamená to správu majetku a hospodárenie s výnosom dieťaťa. Ide o zriedkavé prípady, kedy je dieťa vlastníkom majetku

Ďalšie práva a povinnosti rodičov:

- právo určiť meno a priezvisko dieťaťa

- osobná starostlivosť o dieťa

- osobným právom rodičov je dať privolenie na osvojenie dieťaťa. Bez privolenia oboch rodičov nemôže dôjsť k osvojeniu.

Ak si rodičia riadne neplnia svoje povinnosti, do výkonu práv a povinností rodičov zasahuje štát. Môžeme ich rozdeliť na zásahy zo strany orgánov štátnej správy – oddelenia starostlivosti o deti na obvodných úradoch majú možnosť urobiť opatrenia v prípade nedostatočnej starostlivosti rodičov, a zásahy zo strany súdov – rozhodujú o obmedzení alebo zbavení rodičovských práv vtedy, keď rodič svoje práva zneužíva alebo vážne zanedbáva svoje povinnosti. Súd ďalej rozhodujú o nariadení ústavnej starostlivosti, o výchove a výžive dieťaťa v súvislosti s rozvodom rodičov a o prípadoch zverenia dieťaťa do náhradnej rodinnej výchovy.

2.3 Výživné

Pojem výživné zahŕňa výživu vo vlastnom slova zmysle, ale aj ďalšie hmotné a kultúrne potreby, ktoré človek potrebuje pre svoj život, pre svoj duševný a telesný rozvoj. Pri výživnom sa uplatňuje princíp, že potreby oprávnenej osoby majú korešpondovať schopnostiam a možnostiam povinnej osoby. Zákon 36/2005 Z.z. rozlišuje nasledovné druhy vyživovacích povinností:

1. Vyživovacia povinnosť rodičov voči deťom – rodičia tu vystupujú ako povinné osoby a dieťa je oprávnenu osobou. Vyživovacia povinnosť trvá dovtedy, kým deti nie sú schopné samé sa živiť. Vychádza sa z predpokladu, že výživné sa poskytuje dobrovoľne. V opačnom prípade rozhodne súd. Súd rozhodne o výživnom v prípadoch, ak rozvádza manželov, ak rodičia maloletého dieťaťa nežijú spolu a v prípade, ak rodičia spolu žijú, ale jeden z nich si neplní dobrovoľne vyživovaciu povinnosť.

2. Vyživovacia povinnosť detí voči rodičom – táto povinnosť vznikne deťom, ktoré sú schopné samé sa živiť za podmienok, že rodičia od nich výživné potrebujú

3. Vyživovacia povinnosť medzi ostatnými príbuznými

- týka sa predkov a potomkov, napríklad starých rodičov a vnukov

4. Vyživovacia povinnosť medzi manželmi

- vzniká uzatvorením manželstva a končí jeho zánikom. Tu platí, že životná úroveň manželov má byť rovnaká. Ak manželia nie sú schopní sa živiť, nastupuje potom vyživovacia povinnosť detí voči rodičom.

5. V rámci výživného upravuje zákon o rodine takzvaný príspevok na výživu rozvedeného manžela - nejde tu o výživu v plnom rozsahu

6. Príspevok na výživu a úhradu niektorých nákladov nevydatej matke – povinnou osobou je otec dieťaťa a poskytuje sa po dobu 1 roka

1.3 Funkčnosť a disfunkčnosť rodiny

„Rodina bola odpradáva prvým a mnohokrát i jediným zdrojom podpory ľudí, ktorí sa dostali do ťažkostí. A to bez ohľadu na to, či sa s hendikepom už narodili, alebo ich ťažkosti vznikli neskôr“ (Matoušek, 2003, s. 183).

J. Dunovský navrhol na základe hodnotenia funkčnosti rodiny a jej porúch vo vzťahu k dieťaťu štyri pásma funkčnosti rodiny: (Levická, 2004)

1. Funkčná rodina – v postate je to rodina bez narušenia, ktorá je schopná zabezpečiť dieťaťu dobrý vývin.

2. Rodina problémová – vyskytujú sa v nej poruchy niektorých funkcií, ktoré však vážnejšie neohrozujú rodinný systém a vývin dieťaťa v ňom. Rodina je schopná riešiť svoje problémy sama, vlastnými silami alebo pomocou iných.

3. Dysfunkčná rodina – sú v nej vážnejšie poruchy niektorých alebo všetkých rodinných funkcií, ktoré bezprostredne ohrozujú, poškodzujú rodinu ako celok a výchovu detí. Takáto rodina na rozdiel od predchádzajúcej potrebuje sústavnú pomoc zo strany odborníkov.

4. Afunkčná rodina – poruchy sú v nej natoľko závažné, že rodina prestáva plniť svoje úlohy. Vážne ohrozuje existenciu a zdravie detí, ktoré musia byť umiestnené z tohto dôvodu do náhradnej rodinnej výchovy.

Dysfunkčná rodina je rodina charakteristická napätou atmosférou, a v ktorej nezhody medzi partnermi vedú k neustálym nezhodám. V takejto rodine je bežným javom alkoholizmus,

nezáujem o dieťa a taktiež hrubé, agresívne zaobchádzanie s partnerom a deťmi. (Hamarová, J. 1986.)

3 Sociálna patológia rodiny

V kontexte sociálnych vied je domáce násilie označované ako závažný sociálno- patologický jav (Matoušek et al., 2005). Rodina je „skupina ľudí, ktorá je spojená putom pokrvného príbuzenstva alebo právnych zväzkov“ (Matoušek, 2003, s. 177).

Hlavnou úlohou rodiny je vychovávať, poskytovať emocionálnu podporu a zabezpečovať starostlivosť jedincovi od narodenia až po starobu, čím sa preňho vytvára pevné zázemie pre zdravý vývin a primeranú existenciu. Rodina je aj miestom istoty, nádeje, ochrany a ľudských hodnôt. Fungujúca rodina je optimálnym prostredím pre každého človeka, pretože napĺňa jeho potreby a každý člen má v nej svoju nenahraditeľnú pozíciu a plní jemu primerané úlohy. (J.Kuffová, 2011, s.205)

Každá rodina počas svojej existencie čelí ťažkostiam, rieši rôzne problémy a každá sa líši v tom, aký význam týmto ťažkostiam a problémom pripisuje, ako ich zvláda. Rodina, v ktorej nastanú problémy a nedokáže sama vyriešiť vlastnými silami a nedostane sa jej pomoci sa často stáva miestom, kde si jeden z jej členov na ostatných členoch kompenzuje svoju bezmocnosť a neschopnosť agresivitou a násilím. Tým porušuje práva, rovnoprávnosť, slobodu jej členov a stráca pocit zodpovednosti voči starostlivosti o rodinného príslušníka. Sociálnou patológiou rodiny označujeme deviáciu alebo nekonformné správanie, ktoré sa priamo a dlhodobo negatívne dotýka všetkých členov rodiny, pričom spôsobuje narušenie jej základných funkcií. Patrí sem najmä domáce násilie voči dospelaj osobe, týranie, zneužívanie a zanedbávanie dieťaťa, chudoba a bezdomovectvo rodín. Od sociálnej patológie rodiny sa odlišuje deviantné správanie jednotlivcov s výrazným vplyvom na celú rodinu. Z hľadiska prevencie, eliminácie a zmiernenia negatívnych dôsledkov sociálno – patologických javov je dôležitá systematická sociálna práca s rodinou.

3.1 Rodinné násilie

Je smutné ba až zarážajúce , že v dnešnej modernej a vyspelej spoločnosti je domáce násilie stále významným sociálnym fenoménom formy násilia, ktoré je rozšírené na celom svete.

Rada Európy ho v roku 1986 definovala takto: "Násilné chovanie v rodine zahŕňa akýkoľvek čin alebo opomenutie, spáchané v rámci rodiny niektorým z jej členov, ktoré podkopávajú život, telesnú alebo duševnú integritu alebo slobodu iného člena rovnakej rodiny, alebo vážne poškodzujú rozvoj jeho osobnosti".

K častým spúšťačom domáceho násillia sa radia najmä zdravotné, finančné problémy ale i časový stres. Niektoré spúšťače môžu viesť až k tomu, že sa riešia prostredníctvom násillia. Násillie však môže byť aj formou patologickej komunikácie členov v rodine ohrozujúce jej istoty a primerané fungovanie. Násillie páchané blízkou osobou v súkromí domova je extrémne ťažkou situáciou, kedy sa zázemie domova, ktoré má rodina vytvárať pre svojich členov, stáva priestorom, kde sa jedinec už necíti isto, bezpečne a stáva sa priestorom, kde mu hrozí reálne nebezpečenstvo (Círková, Vitoušová et al., 2007).

Vo všeobecnosti si pod pojmom násillie predstavujeme najmä fyzické násillie. Avšak násillím sa označujú všetky formy ubližovania, prejavu nadvlády, zneužívania moci, vyhrážania, fyzického, sexuálneho a psychického nátlaku.

Domáce násillie sa prejavuje mnohými formami. Medzi najčastejšie patria¹:

- fyzické týranie (napr. škrtenie, bitie pästami, kopanie, fackovanie, mlátenie o stenu, vyhrážanie zbraňou, dusenie, popálenie, vláčenie za vlasy)
- slovné útoky,
- psychické týranie (napr. znevažovanie a ponižovanie ženej osobnosti, jej zosmiešňovanie, nečakané "kontrolné" návštevy či telefonáty, prenasledovanie, vzbudzovanie strachu, nezmyselné príkazy, psychohry),
- sociálne týranie (izolácia od okolia),
- sexuálne zneužívanie (znásilnenie, nútenie k nechceným sexuálnym praktikám)
- ekonomická kontrola (napr. obmedzený prístup k peniazom, neposkytovanie peňazí na chod domácnosti, ale aj zákaz chodiť do práce)
- nátlak (napr. ohrozovanie fyzickým násillím, zastrasovanie rôznymi spôsobmi, rozkazovanie, čo má žena urobiť, nečestné ovplyvňovanie detí, odopieranie spánku a potravy, vyhrážanie samovraždou alebo inou formou seba deštruktívneho chovania, pokiaľ žena neučiní to, čo si partner praje.

Domáce násillie „začína útokmi proti ľudskej dôstojnosti, pokračuje útokmi voči zdraviu a vrcholí útokmi proti ľudskému životu. Narušenie pocitu bezpečnosti v rodine môže spôsobiť - nezávisle na fyzickej ujme - veľmi vážne a dlhodobé psychické poškodenie vedúce až k neurotickým a psychosomatickým poruchám, fóbiam, suicidálnym tendenciám, k neschopnosti niekomu dôverovať či rozvíjať úzky vzťah“ (Matoušek et al., 2005, s. 227- 228).

---

¹ Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky. [online]. Bratislava : 2009 [cit. 14.1.2012] Dostupné na internete: <http://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=369:problematika-domaceho-nasillia&catid=63:deti-a-mlade&Itemid=70 >

Domácejmu násiliu môže byť vystavený ktokoľvek, či sa jedná o muža, ženu, dieťa, nezáleží na sociálnom postavení, vierovyznaní a ani veku.

3.2 Syndróm týranej ženy

V rámci Európskej únie Európsky hospodársky a sociálny výbor definoval „domáce násilie“ (2005) ako partnerské násilie, psychické alebo fyzické (vrátane sexuálneho) v rámci manželského alebo nemanželského spoluzitia, aj keď k násiliu dôjde po rozchode, ale aj v priamej spojitosti s predchádzajúcim spoluzitím.

Pri tomto násilí ide o proces, ktorého cieľom je kontrolovať a dominovať, ktorým sú porušované tak práva na slobode ako aj telesná, duševná a sexuálna nedotknuteľnosť partnera. Pritom môže mať, najmä psychické násilie („duševná krutosť“), obrovské následky na schopnosť postihnutej ženy brániť sa voči tomuto násiliu alebo ukončiť vzťah“.

Domáce násilie alebo násilie voči žene v intímnom vzťahu je fyzické, sexuálne, emocionálne a psychické týranie ženy mužom, s ktorým je alebo bola v intímnom vzťahu. Toto násilie môže byť aktuálne, hroziace, alebo môže ísť o pokus².

V spoločnosti sú obeťami domáceho násillia v drvivej väčšine ženy a deti. Existujú samozrejme aj týraní muži, ale sú to ojedinelé, vzácne prípady, preto sa v našej práci týraniu mužov venovať nebudeme.

Domáce násilie je dlhodobá záležitosť, ktorá má svoj cyklus, a tento môže ísť dokola niekoľko rokov, sám od seba nikdy neskončí. Začína zväčša nenápadne, že ani jeho obeť nevedia definovať kedy a ako vlastne začalo. Stáva sa, že ženy to zo začiatku vnímajú ako prejav lásky zo strany manžela. I prehnaná žiarlivosť im spočiatku imponuje (najprv muž chodieval pre ne do práce, z práce musia priamo domov, muž má prerátané, koľko trvá cesta domov a žena nemôže meškať, napokon muž ženu prinúti z práce odísť a venovať sa výlučne rodine) , neskôr však prechádza do týrania, muž zakazuje že postupne všetky kontakty s okolím, až nakoniec žena ostane úplne sama, odrezaná od svojho okolia i svojej rodiny, z ktorej pôvodne pochádza. Ako prvá definovala „syndróm týranej ženy“ psychologička Lenore Walker, ktorá opisovala ženy, ktoré utiekli do ženského zaisteného útočiska (1979)³.

---

² SOPKOVÁ, E.: Problém, o ktorom sa mlčí. [online]. In: ruzovymodrysvet.sk. [cit. 8.1.2012] Dostupné na internete: <<http://www.ruzovymodrysvet.sk/sk/hlavne-menu/citaren/clanky-a-studie/eva-sopkova:-problem-o-ktorom-sa-mlci>>

³ MÁTEL, A.: Poradenstvo ženám, ktoré zažili domáce násilie. [online]. Skalica : 2008. s. 6-7. [cit. 14.1.2012] Dostupné na internete: <http://www.andrejmattel.info/Texty/Charita/Matel_Poradenstvo%20obetiam%20DN.pdf>

Pre domáce napätie sú typické tri fázy⁴:

1. fáza vystupňovania napätia - tejto fáze predchádza dusno a napätie. Násilník vyvoláva hádky, žiarlivostné scény, kritizuje, zosmiešňuje a ponizuje obeť slovne, alebo sa jej vyhráža. Snaha obeť predísť násiliu sa demonštruje ako úslužnosť a ochota, obeť si neuvedomuje, že problém je na strane partnera, vinu za konflikt pripisuje sebe, a verí, že konflikt je vyprovokovaný jej správaním sa.

2. samotný akt násilia - násilník časom stráca kontrolu a prepuká násilie psychické a fyzické. (fyzický útok, psychický nátlak, ktorý má za cieľ pokoriť ženu, sexuálne zneužitie)

3. posledná fáza - odprosovanie, ospravedlňovanie sa násilníka, zvaľovanie viny na ostatných (kvetiny, darčeky na uzmierenie, odprosovanie na kolenách, plač, sľuby, že sa už nikdy nič podobné nebude opakovať, obviňovanie ženy, že za to môže vlastne ona sama)

Tieto obdobia sa v násilnom vzťahu neustále opakujú. Jediné, čo sa mení, je intenzita týrania, ktoré sa zväčšuje a mení sa aj pomer dĺžky trvania jednotlivých fáz. Väčšinou sa skracuje fáza "rodinného klľudu" a predlžuje sa fáza týrania a vytvárania napätia.

Ženy, na ktorých sa pácha domáce násilie, nepatria len do určitej vrstvy spoločnosti, týka sa to všetkých žien, či už pochádzajú z chudobných rodín alebo sú obklopené bohatstvom, či majú ukončené len základné vzdelanie, resp. žiadne, ale taktiež sem patria vysokoškolsky vzdelané ženy, či už nezamestnané, ale taktiež ženy zastávajúce dôležité posty (doktorky, právničky, učiteľky ...) Vlastnosti typické pre týrané ženy sú prehnaná láskavosť, snaha a ochota vyhovieť čomukoľvek a kedykoľvek, nepriebojnosť, podriadenosť, majú veľmi nízke ba až žiadne sebavedomie (zväčša sa sebavedomie stráca až po začatí týrania), taktiež trpia pokriveným vnímaním okolia (keďže sa o domácom násilí verejne nehovorí, ženy si začínajú nahovárať, že je to normálne a deje sa to v každej rodine). V 100% prípadoch obeť domáceho násilia obviňujú sami seba, myslia si o sebe, že sú neschopné, že nie sú dobré matky, manželky, že sa nevedia postarať o rodinu a domácnosť, a tým pádom si trest vlastne zaslúžia. K partnerovi, ktorý ich týra, stále pretrváva silná citová väzba, ostávajú v tomto vzťahu a taja pred spoločnosťou týranie. Vymýšľajú si rôzne príčiny svojich zranení a partnera obhajujú a chránia. Pre ostatných ľudí je toto správanie nepochopiteľné.

Syndróm týranej ženy je vlastne súborom špecifických charakteristík a dôsledkov zneužívania, ktoré vedú ku zníženej schopnosti ženy efektívne reagovať na prežívané násilie.

---

⁴ Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky. [online]. Bratislava : 2009 [cit. 14.1.2012] Dostupné na internete: <http://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=369:problematika-domaceho-nasilia&catid=63:deti-a-mlade&Itemid=70 >

Podľa M. A. Douglasovej možno všetky symptómy u týraných žien rozčleniť do troch kategórií: Sú to:

1. Príznaky spadajúce pod posttraumatickú stresovú poruchu (PTSP)
2. Naučená bezmocnosť
3. Sebazničujúce reakcie

1. Príznaky spadajúce pod postraumatickú stresovú poruchu

U týraných žien je zvýraznená strata životných perspektív kombinovaná s celkovou pasivitou až otupenosťou. Dlhodobó týrané ženy nie je ľahké osloviť, v kontakte sa zvyknú javiť ako málo prístupné, vyznačujú sa zníženou dynamikou reakcií, prejavujú malú účasť na vonkajšom dianí. Je pre ne typické zablokovanie ventilovania hnevu. Týrané ženy nie sú schopné sa prirodzene správať, pokiaľ niekto voči nim prezentuje silné negatívne emócie, ako napríklad hnev, či zlosť. Majú tendenciu utekať pred konfliktami. U týraných žien sa často stretávame s tzv. extrémnou láskavosťou. Najmä pri kontakte s autoritou prejavujú nápadnú ústretovosť, nepriebojnosť, chcú vyhovieť.

2. Naučená bezmocnosť

Naučená bezmocnosť predstavuje špecifický dôsledok týrania blízkym človekom. Jadrom teórie o naučenej bezmocnosti je nasledujúce tvrdenie - pokiaľ sa jedinec naučí, že nemá žiadnu kontrolu nad nepríjemnými udalosťami a že každý jeho pokus zmeniť nepríjemnú udalosť skončí prehrou, prepadne letargii a pasivite. Ukazuje sa pritom, že viac než skutočná schopnosť kontroly rozhoduje viera vo vlastné možnosti, alebo ilúzia kontroly.

Veľký význam má reakcia obeť na prvé incidenty násilia. Ženy, ktoré aktívne zareagovali v počiatočnej fáze zneužívania (napr. kládli útočníkovi podmienky ohľadne ďalšieho spolužitia, hrozili sankciami a zverejnením incidentu) sú aj neskôr schopné účinne zareagovať na pokračujúce násilie (vyhľadajú poradňu, odídu do azylového domu..)

Naopak u žien s pasívnou reakciou na prvé incidenty sa prudko zvyšuje pravdepodobnosť dlhotrvajúceho zneužívania. Tieto obeť vyhľadávajú pomoc až v momente, kedy sú presvedčené, že im ide o holý život. Taktiež hrozí riziko zúfalého, impulzívneho útoku na tyrana. Spolu s naučenou bezmocnosťou sa spája aj prudké klesnutie sebavedomia. Týraná žena stráca sebaúctu. Strata pocitu vlastnej hodnoty je sprevádzaná neistotou, nerozhodnosťou a niekedy aj pokrivením obvyklých merítok. Týraná žena si napríklad nie je istá ani hodnotením toho, čo sa okolo nej deje. Nevie, či je normálne všetko znášať, alebo naopak vyjsť s problémom za hranice súkromia a hľadať pomoc.

3. Sebazničujúce reakcie

Sebazničujúce reakcie nie je možné u týraných osôb vnímať ako psychopatológiu či charakterovú slabosť. Ide o typickú, prirodzenú stratégiu vyrovnávania sa s opakovaným a nevypočítateľným násilím, ktoré na obeti páchajú jej blízki. Sebazničujúce reakcie sa objavujú najmä u dlhotrvajúceho týrania a zahŕňajú predovšetkým tieto javy⁵:

1. popieranie viny útočníka (týraná žena pripisuje zneužívanie vonkajším okolnostiam - napr. nezamestnanosti, chorobe, alkoholu)
2. minimalizácia následkov (týraná žena minimalizuje skutočné následky, bagatelizuje svoje zranenia, zľahčuje intenzitu a nebezpečnosť útokov, nevníma vážnosť situácie)
3. popieranie zneužívania (týraná žena vehementne popiera svoje zneužívanie, pre svoje zranenia udáva nepravé dôvody)
4. odmieta možnosť záchranu (popiera reálne možnosti pomoci, vníma ich ako pre ňu nepoužiteľné, patria sem aj opakované návraty k týrajúcemu partnerovi, vymiznutie úvah o rozvode)

Syndróm týranej ženy je vlastne odpoveďou na pravidelný no nevypočítateľný výskyt úplne odlišných modalít chovania u páchatel'a. Týrajúci partner strieda vo vzťahu k žene slušné zaobchádzanie s veľmi zlým zaobchádzaním. Čím vyhrtenejšie sú obe tieto krajnosti, tým pravdepodobnejšie dochádza ku vzniku tzv. paradoxnej väzby týranej ženy na partnera (tzv. Štokholmský syndróm - jedným zo znakov je napr. lojalita k násilníkovi, snaha chrániť ho, a dokonca súcit a "spolupráca" s ním), ktorej prirodzeným dôsledkom sú sebazničujúce reakcie. Stačí aj malý prejav lásky a náklonnosti, a žena sa po tomto prejave náklonnosti na muža ešte viac pripúta a nie je schopná ho opustiť.

Podľa medzinárodnej šesťstupňovej stupnice akútnych a chronických životných stresorov je domáce partnerské násilie stresorom piateho stupňa. Obet' útoku prežíva extrémnu situáciu, ktorá ju traumatizuje a ktorá má veľmi závažné bezprostredné aj dlhodobé účinky. Môžu to byť bolesti hlavy, depresivita, pocity únavy, urologické a gynekologické ťažkosti, poruchy príjmu potravy, poruchy trávenia, nespavosť, bolesti v panvovej a krížovej oblasti, ale aj vážne psychické ochorenia, problémy s alkoholom či drogami, dokonca môže dôjsť aj k fatálnym následkom -ako samovražda ženy alebo vražda týrajúceho muža. U týraných žien sa

---

⁵ Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky. [online]. Bratislava : 2009 [cit. 14.1.2012] Dostupné na internete: <http://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=369:problematika-domaceho-nasilia&catid=63:deti-a-mlade&Itemid=70 >

zistili rovnaké prejavy a symptómy ako u ľudí, ktorí prežili koncentračné a zajatecké tábory, u ľudí, ktorí boli obeťami únosov, prepádov, alebo ktorí prežili prírodné katastrofy. Situácie, ktoré prežili títo ľudia a situácie, ktoré prežívajú týrané ženy, majú viacej spoločných znakov. Sú to situácie "zajatia" a "uväznenia". Je v nich ohrozený ich vlastný život, obeť sú izolované, nemôžu sami zo situácie uniknúť (alebo sú o tom presvedčené) a násilník sa k obeť správa občas láskavo. Dennodennými pocitmi obeť sú úzkosť, strach, bolesť a stres, neistota, pocity bezmocnosti a hanby⁶. V roku 1980 Americká psychiatrická asociácia⁷ popísala a zaradila do svojej príručky duševných chorôb posttraumatickú stresovú poruchu (PTSP), a to v súvislosti s psychickými poruchami vojnových veteránov. V 80. rokoch 20. storočia sa postupne stávalo čoraz zrejmejším, že psychický syndróm pozorovaný u žien, ktoré zažili znásilnenie, incest alebo domáce násilie, je v podstate rovnaký ako syndróm pozorovaný u vojakov, ktorí prežili vojnu. Traumatické reakcie vo všeobecnosti nastupujú vtedy, keď človek nemá možnosť prejsť v akciu, ani nie je možné klásť odpor alebo uniknúť. Ľudský organizmus sa vtedy preťažuje a rozvráti. Rozmanité syndrómy PTSP možno zaradiť do troch kategórií:

- zvýšená dráždivosť – vnútorný ochranný systém človeka je v stave ustavičnej ostražitosti, ako keby sa nebezpečenstvo mohlo kedykoľvek vrátiť. Prejavuje sa problémami so spánkom, podráždenosťou, precitlivosťou, problémami s koncentráciou;
- symptómy vtieravých spomienok (intrúzia) – dlho potom, čo nebezpečenstvo pominulo, prežívajú traumatizovaní ľudia onú udalosť znovu, ako keby sa v súčasnosti znovu opakovala (ako by sa čas traumy zastavil, ide o akúsi fixáciu na traumu). Udalosť prežívajú v úporných myšlienkach, trýznivých snoch (akoby skutočných), fantáziách, halucináciách, špecifickými fóbiami. Traumatické spomienky sa pritom nedajú sformulovať do slov, chýba im kontext. Deti dokážu vykázať takéto spomienky vo svojom správaní v hre (obsedantne sa opakujú);
- úniková meravosť (ustrnutie a ochrnutie) – bezmocná osoba unikne zmenou stavu vedomia (stav podobný hypnotickému tranzu), akoby „znečitlivie“, následne sa vyhýba miestam, ľuďom, aktivitám spojeným s traumou; podobné úniky sa dosahujú užívaním alkoholu alebo narkotík.

---

⁶ Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky. [online]. Bratislava : 2009 [cit. 14.1.2012] Dostupné na internete: <http://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=369:problematika-domaceho-nasilia&catid=63:deti-a-mlade&Itemid=70 >

⁷ MÁTEL, A.: Poradenstvo ženám, ktoré zažili domáce násilie. [online]. Skalica : 2008. s. 7. [cit. 14.1.2012] Dostupné na internete: <[http://www.andrejmattel.info/Texty/Charita/Mattel_Poradenstvo%20obeti%20DN.pdf](http://www.andrejmattel.info/Texty/Charita/Matel_Poradenstvo%20obeti%20DN.pdf)>

3.3 Syndróm týraného dieťaťa

V 50-tych rokoch 20. storočia sa začali lekári cielene zaoberať problematikou týrania, zneužívania a zanedbávania dieťaťa, ktorú súhrnne nazvali „neúrazové poranenia“. V roku 1962 bol popísaný tzv. syndróm bitého dieťaťa (*Battered Child Syndrome*). V neskorších rokoch sa vžil pojem „**syndróm CAN**“ (z angl. *Child Abuse and Neglect*) – súhrn príznakov týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa. Podľa inej definície sa za týranie, zneužívanie a zanedbávanie dieťaťa považuje akékoľvek nenáhodné, vedomé (prípadne i nevedomé) konanie rodiča alebo inej osoby voči dieťaťu, ktoré je v danej spoločnosti neprijateľné alebo odmietané a ktoré poškodzuje telesný, duševný i spoločenský stav a vývoj dieťaťa, prípadne spôsobí i jeho smrť (Dunovský a kol, 1995). Príznaky CAN vznikajú následkom aktívneho ubližovania alebo nedostatočnej starostlivosti. Dospelý agresor zneužíva svoju fyzickú silu a psychickú nadradenosť a moc nad komplementárne podriadeným a závislým dieťaťom.

Syndróm CAN zahŕňa v sebe dve formy týrania: zneužívanie (abuse), ktorým sa myslí úmyselné kruté zaobchádzanie s dieťaťom a zanedbávanie (neglect) čiže nedostatočné uspokojovanie citových a duševných potrieb dieťaťa. Podľa zahraničných štatistík je asi 1/3 urgentných úrazov spôsobená násilím na deťoch. Najviac ohrozenou vekovou skupinou sú deti do troch rokov, menšie riziko je u detí školského veku. V niektorých štátoch na následky fyzického násillia zomiera vysoké percento dojčiat v druhej polovici prvého roku života.

Podľa Zdravotnej komisie Rady Európy z roku 1992 sú do syndrómu CAN zahrnuté nasledujúce kategórie: psychické a fyzické týranie, sexuálne zneužívanie, zanedbávanie, šikanovanie, systémové týranie, sekundárna viktimizácia a Münchhausenov syndróm by proxy. Spoločným menovateľom všetkých týchto prejavov je, že sa ubližuje dieťaťu, že psychicky či fyzicky trpí a že je ohrozovaný ďalší jeho vývoj.

Medzi najčastejšie formy páchania domáceho násillia na deťoch patrí opakované fyzické a psychické týranie, verbálne útoky, najmä vyhrážanie. Odhaduje sa, že dve tretiny postihnutých tvoria deti mladšie ako tri roky.

Odborníci rozdeľujú sexuálne týrané deti do týchto skupín:

- a) deti do 5 rokov
- b) deti od 5 do 12 rokov
- c) deti nad 12 rokov

3.3.1 Formy syndrómu CAN

Základné formy CAN syndrómu delíme na:

- telesné týranie
- psychické týranie
- zanedbávanie
- sexuálne zneužívanie

1. Telesné týranie - je to taká forma týrania, pri ktorej sa s dieťaťom zaobchádza kruto, spôsobuje to dieťaťu strašné telesné aj duševné utrpenie. Takéto týranie zásadným spôsobom ovplyvní život dieťaťa, jeho aktuálne postavenie, a aj jeho následnú budúcnosť. Telesné týranie rozlišujeme na: a) telesné týranie aktívne: zatvorené, otvorené poranenia, mnohopočetné zranenia, tržné rany, podliatiny, bitky, zlomeniny, krvácanie, dusenie, otrávenie, popáleniny, smrť

b) telesné týranie pasívne: slabá, nedostatočná výživa až vyhladovanie, nedostatok v bývaní,hygiene, ošatení, v zdravotnej a výchovnej starostlivosti, vo vzdelávaní

2. Psychické týranie – a) psychické týranie aktívne: nadávky, ponižovanie, vyhrážky, zastrašovanie, stres, šikana

b) psychické týranie pasívne: minimum podnetov pre zdravý rozvoj dieťaťa, duševné a citové zanedbávanie

Jedná sa o koncentrovaný útok dospelého jedinca na psychický vývoj dieťaťa, dotýka sa jeho osobnosti a rozvoja sociálnych schopností. Najvšeobecnejšie vyjadrenie je také, že ide o správanie, ktoré vedie k poškodzovaniu sebapochopenia a sebahodnotenia k dezintegrácii osobnosti a v konečnom dôsledku k narušeniu vzťahov nielen k týrajúcim rodičom, ale aj k ľuďom vôbec. Môže sa aktívne alebo pasívne prejaviť v piatich základných formách, a to: v odmietaní, izolácii, terorizovaní, ignorovaní, korupcii.⁸ Psychické týranie je veľmi ťažké odhaliť a diagnostikovať, keďže táto forma týrania narozdiel od telesného týrania, nezanecháva jasne viditeľné stopy. Zložitá je aj dokumentácia kriminalistickými metódami, z toho dôvodu, že na rozdiel od fyzického týrania ho nemožno podložiť napríklad fotkami, výpoveďami svedkov a pod.

3. Zanedbávanie dieťaťa - podľa definície Zdravotnej komisie Rady Európy je treba chápať ako akýkoľvek nedostatok starostlivosti, ktorý dieťaťu spôsobuje ujmu na zdraví, vývoji a

---

⁸ <http://www.syndromcan.estranky.cz/clanky/formy-tyrania/szrdromcan.html>

živote alebo ho chronicky ohrozuje. Uvádzame aj ďalšiu definíciu – Zanedbávaním dieťaťom sa v zmysle pojmu CAN myslí dieťa, ktoré sa ocitá v situácii, keď je akútne a vážne ohrozené nedostatkom podnetov dôležitých k svojmu zdravému fyzickému a psychickému vývoju. Myslí sa tým aj celé rozpätie takých situácií, od tých najťažších, ktoré samy o sebe priamo ohrozujú život dieťaťa, až po tie, ktoré sú relatívne ľahké, ktoré až po spojení s inými činiteľmi dávajú neblahý spoločenský výsledok. (Dunovský J.,1995). Dochádza k nemu vtedy, keď bez ohľadu na príčiny nie sú uspokojené základné potreby dieťaťa – potreby adekvátnej starostlivosti, bývania, výživy, oblečenia, vzdelávania, ochrany pred nebezpečenstvom úrazu, ako aj potreba prejavov lásky a náklonnosti zo strany rodičov, pritom požiadavka primárneho adekvátneho uspokojenia potrieb predstavuje takú úroveň, ktorá vylučuje riziko poškodenia telesného a duševného zdravia dieťaťa.⁹Zanedbávanie je pasívny prístup rodičov, vychovávateľov, ale aj požiadavky užšieho spoločenstva či etnického, alebo náboženského ku ktorému sa rodina hlási a ktorého normy a hodnoty rešpektuje. Rodičia nezabezpečujú dokonalú zdravotnú starostlivosť, vynechávajú pravidelné prehliadky, očkovanie, nevytvoria pre dieťa bezpečné prostredie. Emocionálne zanedbávanie sa prejavuje psychickou depriváciou dieťaťa, nezabezpečením psychických potrieb: potreby lásky, potreby istoty, potreby prejavov náklonnosti od rodičov. (Vlčková, M., 2001, s.89). Medzi extrémne prípady zanedbávania patria prípady detí, ktoré žili mimo ľudskej spoločnosti, napr. prípady tzv. „vlčích“ detí. Sú to prípady, keď sa dieťa ešte v útlom veku dostane do výchovy zvierat a žije vychovávané bez akéhokoľvek kontaktu s ľudskou spoločnosťou.

4. Sexuálne zneužívanie dieťaťa - podľa Zdravotnej komisie Rady Európy je chápané ako nepatričné vystavenie dieťaťa nevhodným kontaktom, činnostiam alebo správaniu. K týmto činnostiam a správaniam zaradíme akékoľvek pohlavné dotyky, styky, sexuálne vzrušenie kýmkoľvek, komu bolo dieťa zverené do starostlivosti alebo kýmkoľvek, kto dieťa zneužíva. Takéto sexuálne zneužívanie sa týka osôb mladších ako 15 rokov využívaných k získaniu sexuálnych pôžitkov uspokojenia alebo iného prospechu osobou pedofilnou¹⁰

---

⁹ <http://zastavmeto.webnode.sk/tyranie-deti/zanedbavanie/>

¹⁰ <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-4/Sexualne-zneuzivanie-deti-v-optike-reality.html>

Formy sexuálneho zneužívania:

a) nekontaktné sexuálne konanie – ide o komentáre so sexuálnym obsahom, exhibicionizmus – úchylku obnažujúcich sa mužov, voyeurizmus – sledovanie sexuálneho aktu, obscénne telefonáty, ktoré desia deti svojím obsahom vyhrázaním, čo by sa im mohlo stať, ak niečo prezradia.

b) kontaktné sexuálne konanie – zahŕňa v sebe všetky praktiky, ktoré vyžaduje kontakt agresora so zneužívaným dieťaťom. Ohmatávanie musí páchatelovi priniesť sexuálne uspokojenie. Je treba rozlišovať medzi prejavom náklonnosti a prejavom sexuálneho správania.¹¹ Incest - je označované ako krvismilstvo. Je popisovaný ako pohlavný styk medzi príbuznými, ktorí zo zákona nemôžu uzavrieť manželstvo. Incest je trestný a zakázaný v každej krajine.

Taktiež rozlišujeme okrem základných foriem týrania dieťaťa aj tzv. zvláštne formy syndrómuCAN:

- systémové týranie – druhotné zneužívanie a ponižovanie, Systémové týranie – jedná sa o to ak je týranie spôsobené systémom, ktorý bol prijatý ako prostriedok ochrany a pomoci. Sú tu zahrnuté bolestivé opakujúce sa lekárske, psychologické vyšetrenie, vypočúvanie na polícií, rozličné dokazujúce činnosti, ktoré sú z hľadiska ochrany a pomoci nevyhnutné. Tieto procedúry spôsobujú často veľmi intenzívnu duševnú, niekedy aj telesnú bolesť.

- Münchhausenov syndróm by proxy - Zvláštnu formu telesného týrania dieťaťa predstavuje jav, ktorý bol pomenovaný ako Münchhausenov syndróm v zastúpení /by proxy/. Bol pomenovaný po severonemeckom šľachticovi a vojakovi Karlovi Fridrichovi Hieronymusovi Münchhausenovi, mimochodom u nás známom pod menom barón Prášil. Tento bol preslávený vymýšľaním neuveriteľných príbehov a klamstiev. V medicínskom pohľade Münchhausenov syndróm v zastúpení znamená, že dieťaťu je úmyselne ubližované zo strany osoby, ktorá sa o neho stará /zväčša sa jedná o matku, ale aj ženský zdravotný personál v nemocnici - sestričky/ a to zámere sa neskoršie o dieťa starať – liečiť ho. Tento jav je nebezpečný pre dieťa a neraz sa končí smrťou. V odborných publikáciách je množstvo smrteľných prípadov až 1/5 z celkového zisteného stavu. Na rozdiel u iných foriem týrania detí je u tejto formy týrania detí je páchatelom väčšinou duševne postihnutá osoba.

---

¹¹ <http://www.zdravie.sk/sz/content/760-42383/sexualne-nasilie-a-zneuzivanie-deti-formy-a-fakty-sexualneho-zneuzivania.html>

- organizované zneužívanie detí -/nájomná práca, otroctvo, zneužívanie detí v ústavoch, v pornografickom priemysle
- rituálne zneužívanie,
- sexuálny turizmus, prostitúcia¹²

3.3.2 Znaký násilia páchaného na deťoch

Vo všeobecnosti rozlišujeme nasledovné znaký násilia:

- a) priame znaký násilia: rany modriny, popáleniny (kulmou, cigaretou), plešiny po vytrhnutých vlasoch
- b) nepriame znaký násilia: predškolači sa často sťažujú na bolesti hlavy a brucha, únavu počas dňa, rozsiahlu separačnú úzkosť, poruchy spánku, silný strach z tmy, obranné reakcie pri pokuse o telesný kontakt (pohladenie, objatie),
- c) deti sa odmietajú prezliecť na TV, deti sú neisté voči okoliu, majú strach z opustenosti, strach z vlastného hnevu a hnevu druhých, strach, že ich niekto zabije alebo oni zabijú niekoho, poruchy prijímania jedla, združujú sa okolo domu (ak ide o týranie jedného z rodičov), združujú sa najďalej od domu,
- d) týranie adolescentov: úniky k drogám, alkoholu, prostitúcii, úniky do tehotenstva, manželstva, úniky z domu, pokusy o vraždu a o samovraždu, prípadne ich vykonanie, angažujú sa v gangoch a kriminálnej aktivite (Komárik,E. 1998).

A: Znaký, podľa ktorých spoznáme zanedbávané deti:

- podvýživa, podváha, hlad, hltavé a rýchle jedenie
- pomalý rast, neprospievanie
- slabá telesná hygiena - zápach, špinavé telo, oblečenie, ekzémy
- zanedbané zdravotné potreby - okuliare, zuby...
- neošetrené poranenia
- stále sťažnosti na bolesti
- letargia, apatia, vysoká unaviteľnosť, nedostatok záujmu, vyčerpanosť
- nechápavosť, pasivita, ťažkopádnosť, slabá slovná zásoba
- kradnutie, žobranie
- nechodí do školy, alebo veľmi skoro prichádza a neskoro odchádza, túla sa
- dlho je samé vonku - nedostatok dohľadu

---

¹² <http://www.naruc.sk/sexualne.htm>

- rôzne neurotické prejavy - enuréza, rytmické kývanie hlavou alebo celým telom
- obhrýzanie nechťov, cmúľanie predmetov, prstov, vytrhávanie vlasov
- nesústredené, nevie sa učiť, nemá potrebné návyky
- nezvládnuteľné prejavy v správaní, delikvencia, alkohol, drogy
- malá sebaúcta

B: Znaký, podľa ktorých spoznáme psychicky týrané deti:

- známky fyzického, mentálneho alebo emocionálneho oneskorenia vo vývoji
- neúmerné reakcie na svoje chyby, neustále podceňovanie sa
- obavy z nových situácií
- sebaublížovanie až suicidálne pokusy
- neurotické prejavy
- neprimeraná reakcia na bolesť - v oboch smeroch, teda akoby ju vôbec necítili alebo hystéria kvôli nepatrnému podnetu
- drogy
- prejavy neistoty vo vzťahoch s väčšinou ostatných ľudí, neschopnosť nadviazať priateľstvo a udržať si ho
- správanie nadmerne pasívne alebo naopak extrémne agresívne
- obavy a vyjadrenia, že dieťa nemá nikto rád, že nemá cenu, že si nič nezaslúži a pod.
- obavy a vyjadrenia z možného potrestania
- nedôvera k dospelým ľuďom, ktorí sa deťom snažia pomôcť alebo naopak až prílišná závislosť na nich a prejavovanie nadmernej vďačnosti za prejavenu pozornosť
- nachádzanie si opakovaných dôvodov, prečo zotrvať inde ako vo vlastnej rodine, i keď je to nanajvýš nevhodné
- obviňovanie sa za všetko možné
- presvedčenie, že ho nikto nemá rád

C: Znaký, podľa ktorých spoznáme fyzicky týrané deti:

- poranenia alebo popáleniny nevysvetliteľného pôvodu, ich opakovaný výskyt
- nepravdepodobné zdôvodnenia týchto poranení dieťaťom alebo rodičom, prípadne inou osobou
- nechut' hovoriť o poraneniach

- modriny po celom tele, najmä na mäkkých častiach môžu byť následkom štipania, bitia alebo hryzenia. Pozor - nezveličovať modriny na lakt'och a kolenách - deti sú väčšinou bité práve po iných častiach tela
- plešiny, vytrhané vlasy
- neochota dieťaťa prezliekať sa na telocvik, prípadne chodiť v krátkych nohaviciach a tričku i v horúcich dňoch
- opakovaný strach ísť domov a strach zo stretnutia s rodičmi
- sklony k sebatrýzneniu a sebaopoškodzovaniu
- chronické úteky od rodičov
- uhýbajú pri pohľadení (čakajú facku), k dospelým prístupujú zboku

D: Znaký, podľa, ktorých spoznáme sexuálne zneužívané deti:

Deti do 5 rokov:

- nemajú pocit istoty a s nápadným strachom "visia" na rodičoch
- v prítomnosti konkrétnej osoby (zneužívateľa) prejavujú mimoriadne silný strach (vo viac ako 90% prípadoch je to známy človek alebo príbuzný, v takmer 50% vlastný rodič)
- dieťa hystericky kričí pri prebaľovaní, príp. pri vyzliekaní spodného prádla sa stáva hysterickým
- v okolí genitálií je možné pozorovať niektoré fyzické znaky
- bolesti alebo zápaly v oblasti krčnej, análnej alebo genitálnej
- regres ako obranný mechanizmus
- sexuálne správanie neúmerne veku - sexuálne podnety ich niekedy pohoršujú alebo niekedy práve naopak nevyvolávajú žiadnu prirodzenú zvedavosť
- neprítomný pohľad, nešťastný výraz, smutná nálada, rozpačitosť, agresivita, utiahnutosť
- problémy s jedením, chronické zobúdzanie sa so zlými snami, pomočovanie (keď už predtým sa nepomočovalo)
- pri hre s bábikami alebo inými deťmi príliš zasvätené napodobňujú sexuálne správanie
- kreslenie pohlavných orgánov
- strata záujmu o zábavné aktivity, o rozprávky, hry s inými deťmi
- neslušné slová a frázy, ktoré sa dieťa pravdepodobne naučilo od zneužívateľa - nezodpovedajú "bežným" detským nadávkam a frázam
- dieťa o sebe hovorí, že je zlé, a nanič

Deti od 5 do 12 rokov:

- naznačujú, že poznajú alebo majú určité tajomstvá, ktoré však nemôžu nikomu prezradiť
- hovoria o akomsi probléme svojho kamaráta
- začínajú klamať, kraďnúť, nadávať s cieľom upútať na seba pozornosť
- majú u seba nevysvetliteľné obnosy peňazí, alebo darčeky
- majú desivé sny, začínajú sa občas pomočovať
- prestávajú sa radovať z predtým obľúbených činností
- neochotne sa vyzliekajú pred telocvikom
- bez vysvetliteľného dôvodu začínajú neznášať nejakú dospelú osobu, nechcú, aby sa o nich predtým obľúbená osoba chodila starať
- sexuálna aktivita je neprimeraná ich veku
- kreslia sexuálne inšpirované obrázky - môžu znázorňovať aj akt zneužitia
- trpia infekciami močových ciest, krvácaním alebo zvýšenou citlivosťou v genitálnej alebo análnej oblasti
- majú problémy s jedením - nechutenstvo alebo prejedanie
- depresie - až pokusy o samovraždu
- majú o sebe zlú mienku, majú sklony k sebapoškodzovaniu
- úteky z domova
- regres k správaniu, keď boli mladšie - hrajú sa s hračkami, ktoré odložili, cmúľajú si palec
- pokúšajú sa sexuálne zneužiť ďalšie deti
- vymýšľajú si výhovorky, aby nemuseli ísť domov
- hovoria o sebe, že nestoja za nič a nič z nich nebude

Deti staršie ako 13 rokov: (platia aj všetky predošlé)

- chronická depresia, sklony k samovražde
- drogy, nadmerné množstvo alkoholu
- trpia stratou pamäte
- majú obavy z konkrétnych ľudí
- výrazne preberajú rodičovskú úlohu - starajú sa v domácnosti o všetkých a o všetko, len nie o seba
- chronicky trpia nočnou morou, boja sa tmy
- sú neschopné sa sústrediť

- rozprávajú o svojich známych, ktorých kedysi niekto zneužil
- izolujú sa od ostatných detí
- prudké výbuchy hnevu
- pocity viny¹³

Najčastejšie sú syndrómom CAN ohrozené :

- deti žijúce v nestabilnom rodinnom prostredí
- deti rodičov závislých na návykových látkach, či výherných automatoch
- deti v rodinách s nízkou sociálno-ekonomickou úrovňou
- deti v rodinách spoločensky uzavretých voči majoritnej spoločnosti (uzavretosť týchto rodín spôsobuje, že javy ako je týranie, zneužívanie, zanedbávanie je obtiažne odhalovať)
- detí rodičov s rôznymi psychickými poruchami alebo detí páchatel'ov trestných činov, detí psychopatických osobností s asociálnym charakterom
- týrania sa dopúšťajú rodičia častejšie na deťoch, ktoré sú nekludné a nezvládateľné
- rodičia - preťaženie a stresovanie

3.3.3 Najzávažnejšie následky

Tejto podkapitole by sme sa chceli podrobnejšie venovať spomínaným následkom, ktoré sa vyskytujú pri všetkých typoch týrania a zneužívania a sú z nášho pohľadu najzávažnejšie.

Psychická trauma a postraumatická stresová porucha. „Trauma je narušenie psychickej integrity poranením, chorobou alebo extrémne intenzívnym prežitkom, narušenie prirodzených obranných mechanizmov. Trauma vyvoláva neurózy a emotívne prežitky sa nemôžu prejavovať normálnym spôsobom. Bezprostredná reakcia na psychickú traumu je šok.“ (Strieženec, 1996, s. 226) Podľa M. Šebeka (1993) sa traumatická situácia dieťaťa už nutkavo vracia vždy a znova a znova do vedomia alebo ho prenasleduje aspoň v snoch.

Vyplýva predovšetkým z toho, že sa spája s veľkým vzrušením, s mimoriadne afektívnym nábojom, ktorý dieťa nemohlo v traumatizujúcej situácii spracovať a ktorý nemôže byť celkom vytlačiť, zabudnúť naň, lebo ide o priveľmi silný zážitok. Trauma predstavuje zážitok veľkého ohrozenia, ktoré človeka zaskočí a nedovolí mu mobilizovať ochranné mechanizmy a vhodné adaptčné vzorce správania, vrátane rozumového spracovania udalosti. Postupne ale návraty spomienok nie su už také intenzívne a citové vzruchy spojené s traumou slabnú a odreagujú sa. Dieťa si vytvára vzorce ochranného správania, často traumatickú situáciu

---

¹³ znaky spracované podľa Eliotová, M. 1995, In: <http://heal-to-world-black-or-white.blog.cz/1001/znaky-tyranych-deti%20>

v hre s bábikami alebo inými deťmi. Psychická trauma spôsobená násilím môže vyústiť do posttraumatickej stresovej poruchy, ktorá je zaradená medzi psychiatrické diagnózy ako reakcia na závažný stres. Typické príznaky posttraumatickej stresovej poruchy sú záblesky opakovaného ožívania traumy, ktoré sa objavujú v nečakaných situáciách (flashbacky), nočné mory, sny o prežití traumy, nespavosť. Môže sa dostaviť i pocit emočného otupenia, zvýšená citlivosť na nepatrné podnety, strata záujmu a čokoľvek, úzkosť, depresie, často samovražedné myšlienky, sexuálne nutkavé správanie alebo fobie zo sexu. Príznaky sa objavujú po určitom období latencie, u niektorých pacientov môže nastať chronický priebeh, trvajúce roky a prechod k trvalej zmene osobnosti (Sejčová, 2001). Vznik týchto problémov má vplyv na chovanie dieťaťa, jeho školskú prispôsobivosť, sociálne chovanie, medziľudské vzťahy a na medzigeneračný prenos násilia. Medzi ďalšie kritéria tejto poruchy patria halucinácie, ilúzie, psychogénna amnézia, strata určitých schopností, neschopnosť cítiť lásku, pesimizmus, nadmerná ostražitosť a zlá koncentrácia (Dunovský, Dytrych, Matejček, 1995). K. Karaszová (2003) uvádza štyri znaky posttraumatickej stresovej poruchy. Prvým je udalosť, „neobvykle hrozivá až katastrofická“ - ohrozenie života. Druhým je znovuprežívanie - záblesky z minulosti, živé spomienky, opakujúce sa sny, situačné negatívne emócie, psychická záťaž pri výročiach alebo udalostiach, ktoré pripomínajú alebo symbolizujú traumy. Tretím je vyhýbavé správanie - vedomé vyhýbanie sa myšlienkam alebo citom súvisiacim s traumou, vedomé vyhýbanie sa aktivitám, ktoré vyvolávajú pripomínajúcu sa traumy, zreteľne znížený záujem o dôležité aktivity, neschopnosť spomenúť si na jednotlivé traumy, pocit obmedzených možností do budúcnosti, neschopnosť cítiť lásku. Posledným je podráždivosť - psychická citlivosť a existencia - poruchy zaspávania alebo kontinuity spánku, podráždenosť - výbuchy zlosti, porucha koncentrácie, úľakové reakcie. O posttraumatickú stresovú situáciu (PTSP) ide, keď príznaky trvajú najmenej 1 mesiac, akútna je porucha do troch mesiacov, chronická je, ak trvá 3 mesiace a viac, ak sa začne a o 6 mesiacov po traumy, ide o PTSP s odloženým zážitkom.

Detské neurózy. Neuróza je ochorenie : psychogénne vznikajúce sa na podklade sociálnych a psychických faktorov, funkčne - nejde o poruchu CNS v zmysle jeho organického poškodenia, reverzibilné - dá sa liečiť ad integum (Hanzlíček In Turček, 2000). Na vzniku neuroz u detí sa uplatňujú faktory konfliktové, emocionálne, konštitučné faktor vyčerpania a sonatického ochorenia. Výskyt traumatických neuróz detí je pomerne častý, ale akútne príznaky rýchle odznievajú. Následky dlhodobého aj krátkodobého týrania dieťaťa môžu potom vyústiť do vývinovej interferencie - naruší vývoj celkovo alebo iba v oblasti emotivity, v schopnosti rozvíjať určité emocionálne väzby, v schopnosti vykonávať určité činnosti,

naštevovať určité miesta (Šebeka In Turček, 2000). K. Turček rozdeľuje neurózy podľa vekového obdobia, v ktorom sa u dieťaťa vyskytujú. Prvé sú neurózy v predškolskom veku, kam patria stavy akútnej úzkosti, negativizmus, návaly zlosti a hysterické reakcie. Medzi neurózy v mladšom veku zaraďuje: anticipácia nepriaznivých udalostí, školská fobia, strach z neznámych situácií a objektov, pravor nocturnus (nočný des), eneúresisi nocturna - nočné ponocovanie - mimovoľné vyprázdňovanie močového mechúra, enkoprézu - mimovoľné unikanie stolice, ktoré sa už naučili udržiavať stolicu., balbuties - zajakavosť (porucha reči) matizmus - strata schopnosti používať už dostatočne reč, tiky - mimovoľné rýchle a krátke, stereotypné, nerytmické a neúčelné pohyby. Hysterické prejavy. Poslednou skupinou sú neurózy u dospievajúcich: depresívne stavy, obsedantná neuróza, neurastenický syndróm, neschopnosť jedineca vyrovnávať sa stresom, patické reakcie - senzitivná vzťahovosť, mentálna anorexia.

Poruchy správania. V súvislosti s poruchami správania sa hovorí o juvenilnej delikvencii - takom správaní dieťaťa, ktoré by bolo kriminálnym, keby sa tak správal dospelý (Malá In Turček, 2000). Delikvencia je konanie proti sociálnej norme, delikt sa hodnotí verejný a súkromný. Delikvencia sa považuje za prejav antisociálny, nemorálny, sociálne patologický, v extrémnych prípadoch predstavuje trestný čin alebo právny priestupok (Strieženev, 1996). Poruchy správania môžeme zaradiť do štyroch hlavných kategórií: poruchy kontaktu, poruchy osobnosti, nezrelosť, sociálna delikvencia (Quay a Werry Turček, 2000).

K. Turček (2000) uvádza nasledovné poruchy správania: nadmerné pútanie pozornosti okolia dieťaťom, hostilitu a agresivitu, klamanie, úteky z domova, záškoláctvo, včasnú sexualitu.

Sebapoškodzovanie a samovraždy. Adolescenti - častejšie dievčatá ako chlapci niekedy riešia problémy a napätie úmyselným poškodzovaním vlastného tela. Niekedy si porežú kožu, inokedy sa popália cigaretou. Zranenie sa často vyskytuje na rukách alebo zápästí, rezné rany môžu byť hlboké a nebezpečné.

Sebapoškodzovanie je spôsob uvoľnenia napätia, nejde o vyhrážanie sa samovraždou, ani o pokus. Adolescenti, ktorí si takto ubližujú, trpia emocionálnymi poruchami a pomerne často sa u nich vyskytuje sexuálna promiskuita alebo ťažkosti s pohlavnou identitou a poruchy jednania (Frewicková, Smith, 1994). Dokonaných samovrážd detí nie je veľa, ale časté sú samovražedné pokusy a vyhrážanie sa samovraždou (McArney in Turček, 2000). Malé deti sa ani nedopúšťajú skutočnej samovraždy, pretože nepoznajú podstatu smrti. U dievčat sú sklony k samovražde prevažne po 15. roku a u chlapcov pred 15. rokom života (Mečír In Turček, 2000). Čo sa týka spôsobom samovraždy prevažne sú to lieky, obesenie, svietiplynom. Chlapci volia drastickejšie formy a dievčatá jemnejšie a estetické. Tým sa

vysvetluje prevaha dokonaných samvražď u chlapcov a prevaha samovražedných pokusov u dievčat (ČernýIn Turček, 2000). Významná súvislosť bola nájdená so zneužívaním drog a alkoholu .Dôležité je vedieťm že kedď sa pokúsia dokončiť amovraždu, mávajú za sebou opakované samovražedné pokusy. Privilžne polovica detí, ktoré spáchajú samovraždu, o nej hovorili, vyhrážali sa ňou, alebo sa s o ňu v priebehu 24 hodín pred smrťou (Fenwicková, Smith, 1994).

4 Pomoc obetiam rodinného násilia

Cieľom priamej práce s deťmi, obeťami násilia medzi rodičmi, je umožniť im vyrovnat' sa odpovedajúcim spôsobom s násilím, ktoré videli alebo počuli (či už sami zažili). Intervencie môžu obsahovať ako individuálnu, tak aj skupinovú prácu s deťmi. Špecializovaná práca s deťmi je veľmi ohrozujúca. Jednak dieťa získa možnosť hovoriť o tom, čo sa u nich v rodine deje , ale i môže vyjadriť svoje pocity, získava uistenie, že násilie v rodine nie je jeho chyba a nenesie na tom žiadnu zodpovednosť, má možnosť opäť si budovať sebavedomie a zoznámiť sa tzv. bezpečnostným plánom pre prípad ohorzenia-násilím v rodine. Zásadným princípom, aby sme mohli začať, pracovať s dieťaťom, ktoré sa stalo obeťou domáceho násilia medzi rodičmi je naviazať s ním dôveru.

4.1 Ako sa brániť a koho môžeme požiadať o pomoc

- vo svojom okolí je dobré vyhl'adať spojenca, dospelého dôveryhodného človeka, ktorý pomôže sa danej v situácii zorientovať . Môže sa jednať, buď o jedného z rodičov, jeho blízku osobu (príbuzného) suseda, učiteľa, rodiča kamarátky, výchovného poradcu, školského psychológa lekára, riaditeľa školy.
- Obrátiť sa žiadosťou o pomoc alebo o radu sa môžeme aj na linke dôvery (bezplatná Linka Dôvery tel. č. 0907/401 749, ktorá funguje denne v čase od 15,00 hod do 21. hodiny) , alebo i LINKA Detskej Istoty Unicef, môžeme použiť aj krízové centrá, ktoré majú k dispozícii i krízové lôžka. Linka dôvery i krízového centra môžu privolať políciu, alebo záchrannú službu.
- platí rovnaký bezpečnostní plán ako pre dospelých

- pri zranení je dôležité zavolať Políciu SR a vyhľadať lekárske ošetrovanie, o ktorom lekár napíše podrobnú správu.

4.2 Kto ma povinnosti hájiť právo dieťaťa

- sociálni pracovníci a pracovníci oddelenia či Oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately
- sociálni pracovníci majú povinnosť hájiť právo dieťaťa , ktoré sa stalo obeťou psychického i fyzického týrania a zneužívania. Pracujú s deťmi, ktoré sa stali svedkami domáceho násillia z problémových alebo dysfunkčných rodín.
- sociálni pracovníci sú ustanovovaní nezávislými opatrovníkmi detí u súdu v prípade rozvodu rodičov
- pokiaľ je nutné zasahujú, ktoroukoľvek hodinou. Je možné s nimi sa spojiť prostredníctvom operačného dôstojníka Polície SR, ktorý ma priamy telefonický kontakt na pohotovostný telefón sociálneho pracovníka. Kontakty na sociálne pracovníčky majú i niektoré linky dôvery.
- v akútnom prípade môže sociálny pracovník so súhlasom súdu (tzv. predbežné opatrenie) umiestniť dieťa do bezpečného prostredia krízového centra, detského azylového domu, detského alebo diagnostického domova, alebo ku známym, či príbuzným dieťaťa.

Polícia SR zasahuje pri akútnom ohrození dieťaťa, alebo pri podozrení, či priamo spáchaného trestného činu. Následne nato kontaktuje sociálnu pracovníčku.

Povinnosť oznámiť trestný čin : Ak sa dospelý človek dozvie o týraní dieťaťa, má povinnosť túto skutočnosť nahlásiť. Môže tak urobiť na Polícii SR, súdu alebo Odboru sociálno-právna ochrana a sociálna kuratela detí a mládeže .

4.3 Kde hľadať krízu v bezpečia

- **v detských krízových centrách**
- **v azylových domoch pre deti**

Tieto zariadenia poskytujú nielen azyl pre deti, ale i starostlivosť psychológa, či psychiatra. Väčšinou vyžadujú súhlas zákonného zástupcu dieťaťa alebo sociálnej pracovníčky (v jej

rozhodnutí potvrdzuje súd vydaním predbežného opatrenia). Pre bezpečie v byte alebo v dome platia rovnaké pravidlá, ako u dospelaj osoby - pokiaľ je možné dostať sa z dosahu násilnej osoby. V prípade ohrozenia je dobré mať pripravenú dobrú ustupovú cestu. Ak nie je možný útek je nutná aspoň bariéra medzi násilnou osobou a ohrozením dieťaťa. Pokiaľ hrozí vážne nebezpečenstvo, je nutné vždy zavolať Políciu SR (tiesňové volanie – 158).

4.4 Čo môže dieťa robiť?

Pokiaľ je dieťa v priemernom veku, môže byť jeho prvým krokom zlej situácie pokus otvorene sa porozprávať ohrozenou osobou (najčastejšie s jedným rodičom). Sdeliť svoje pocity a priania, napr. „bojím sa teba“ „už nechcem bývať s tým/s tou, ktorý/á ubližuje“, „chcem, aby odišiel/odišla, alebo odišli my“, „viem kde môžeme hovoriť s odborníkmi“.

Je dobré navrhnuť kontakty na odborníkov. Majú veľké skúsenosti na riešenie takýchto problémov a vedia poskytnúť podrobné informácie. Je možné sa obrátiť na linky dôvery pre deti i dospelých, pomôžu ujasniť, čo je potrebné a zodpovedajú na všetky otázky. Volať môžeme aj anonymne, na niektoré linky i bezplatne.

Je možné hľadať oparu i vo svojom okolí - požiadať o pomoc dôveryhodného dospelého. Povedať mu o svojom tajomstve a prianí. Napríklad: Maminu, bije otec, už neviem, čo mám robiť. Môžeš sa s nimi porozprávať, aby sa rozviedli. Pomôž mi im to povedať. Nemôžeš im pomôcť? Môže to, byť už ako sme spomenuli príbuzný, známy, sused, niekto kto je na strane ohrozenej osoby a jeho radu prijme. V prípade, ak je náš blízky v ohrození, je zahnaný do kúta a nevie si rady a nemá kam utiecť, nemôže sa hýbať a podobne, je možné zavolať na linku 158 a privolať Políciu SR. Tá môže na základe preverenej situácie rozhodnúť o vykázaní násilnej osoby zo spoločného bydliska na dobu 10 dní a zaistiť tak ochranu osôb, ktoré sú ohrozované priamo na mieste. Následne nato polícia podá informáciu o vykázaní centru, ktoré do 48 hodín po policajnom zákroku kontaktuje ohrozené osoby, ktorým podá pomoc a podporu. Polícia SR o zásahu informuje sociálne pracovníčky Odboru sociálno-právnej ochrany detí a mládeže, ktoré navrhnu podporu, informácie v oblasti péče o deti, možnosti náhradného ubytovania, kontakty na ďalších odborníkov. Ak by bola situácia príliš nebezpečná sociálne pracovníčky môžu dieťa umiestniť u príbuzných, známych, azylových domoch, krízových centrách.

S žiadosťou o pomoc je možné obrátiť sa :

- linky dôvery
- krízové centrá
- orgány sociálno-práce ochrany detí
- osoby poverené sociálne právnou ochranou detí
- učiteľ, školský psychológ, výchovný poradca v školách
- pediatri, detský psychológ i psychiater
- službu kriminálnej polície a vyšetovanie Polície SR
- Súd

KDE HLADAŤ POMOC – adresár INTERVERČNÝCH CENTIER:

www.centrumslniecko.sk - **Centrum Slniečko – nepretržitá telefonická pomoc**
- tel. kontakt. 0918/469562

www.domov.estranky.sk - adresár azylových domov podľa kraja

www.dusevnezdravie.sk - linky dôvery

www.linkanadeje.sk - informácie a zoznam poradenských činností

www.unicef.sk

www.rozvod-rozchod.sk - rodinné poradenské centrum

www.krizovalinka.sk - zoznam liniek pre týrané ženy a deti

<http://portal.gov.sk> - register poskytovateľov sociálnej služby SR

Štátne inštitúcie:

www.minv.sk Ministerstvo vnútra SR

www.employment.gov.sk Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR

www.justice.gov.sk

Ministerstvo spravodlivosti a súdy

www.upsvar.sk

Úrad práce, sociálnych vecí rodiny

ZÁVER

Cieľom našej práce bolo poukázať širšej spoločnosti na dôležitý patologický jav, ktorý sa stále vyskytuje i v našej spoločnosti. Dostať do povedomia ľudí, že i v dnešnej pretechnizovanej a uponáhľanej dobe, kde sa zväčša stará každý sám o seba a okolie si nevšima, sa i u susedov alebo blízkych priateľov, dokonca i v okruhu najbližšej rodiny, môže vyskytovať takáto forma násilia. Prvej kapitole sme poukázali na rodinu, ako na základnú stavebnú bunku našej spoločnosti, v druhej časti sa už zameriavame na rodinné právo a manželstvo, ktoré je základom nášho života, ako si budovať vzťah dieťaťa k rodičovi, alebo príbuzným osobám z rodiny a ako štát chráni rodinu podľa zákona. V tretej kapitole sa venujeme sociálnej patológii rodiny, verejnosti približujeme formy rodinného násilia a venujeme sa syndrómu týranej ženy a syndrómu CAN. Taktiež sa snažím priblížiť spoločnosti ako rodinné násilie vplýva na deti a ako ovplyvňuje ich budúcnosť. Mnohé príznaky, najmä psychického týrania, sú pre nás nespozorovateľné, alebo len ťažko odhaliteľné. Touto prácou sme ich chceli viac priblížiť verejnosti, poodhaliť rôzne prejavy správania sa týraných osôb, upriamiť pozornosť na prejavy domáceho násilia. Taktiež v hlavne v štvrtej kapitole sme chceli poukázať na možnosti pomoci obetiam domáceho násilia, že nie sú odkázané len sami na seba, ak sa im aj najbližšia rodina otočí chrbtom. Je mnoho organizácií, ktoré sa orientujú práve na pomoc týmto ľuďom. Ženy sa často boja odísť aj s deťmi od násilníka práve z dôvodu strachu, že prídu o „strechu nad hlavou“, a nechcú aj s deťmi ostať na ulici, tak radšej i naďalej zotrvávajú v spoločnej domácnosti s tyranom. V Nevedia o existencii rôznych centier, ktoré matkám s deťmi poskytujú nielen ubytovanie, ale i lekársku a právnu pomoc.

Zámerom bakalárskej práce bolo poukázať na to, že násilie v rodine nie u nás tabu. Štát sa snaží riešiť túto problematiku, i keď si myslíme, že stále je čo na našom zákone upravovať a viac sa zamerať na tento problém. Vo svete na domáce násilie sú prísnejšie zákony. Chceli sme vyzdvihnúť to, že netreba sa báť o tom rozprávať a vždy, každý rád pomôže. Pre týrané matky a deti sú na Slovensku vytvorené krízové centra, linky dôvery, kde ostáva ich anonymita a snažia sa im pomôcť.

Použitá literatúra

Knižná literatúra:

- GALBAVÝ, Ľ., VONDRÁKOVÁ, E. 2003. *Vybrané kapitoly z rodinného práva*. Nitra, 2003. 61 s. ISBN 80-8050-654-X
- DUNOVSKÝ, J. a kol. 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dieťa*. Praha: Grada Publishing, 1995. 72 s. ISBN 80-7169-192-5
- DUNOVSKÝ, J., DYTRICH, Z., MATEJČEK, Z., *Týrané, zneužívané a zanedbávané dieťa*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5
- FENKVIČKOVÁ, E., SMITH, T., *Adolescencia*. Bratislava: Ina, 1994. ISBN 80-85680-32-7
- HAMAROVÁ, J. a kol. 1986. *Výchova v rodine*. Bratislava : 1986, 125 s.
- KOMÁRIK, E. *Pedagogika emocionálne a sociálne narušených*. Bratislava: UK, 1998. 191 s. ISBN 80-223-1289-4.
- LEVICKÁ, J. a kol. 2004. *Sociálna práca s rodinou*. Trnava : 2004, 177 s. ISBN 80- 89074-93-6 (A)
- MATOUŠEK, O., 1993. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. 124 s. ISBN 80-901427-7-8
- MATOUŠEK, O., *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2
- MATOUŠEK, O., et al. 2005. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
- ŠRAMOVÁ, B., 2004. *Domáce násilie páchané na deťoch a mládeži*. Nitra: UKF FSVaZ, 2004. 152 s. ISBN 80-8050-750-3
- SEJČOVÁ, Ľ., *Deti a mládež ako obeť násilia*. Bratislava: Album, 2001. ISBN 80-968667-2
- STRIEŽENEC, Š., *Slovník sociálneho právneho pracovníka*. Trnava: AD 1996. ISBN 80-967589-0-X
- ŠEBEK, Michael., *Nepokojné deti a ich výchova*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1993. ISBN 80-08-01690-6
- TURČEK, K., *Psychopatologické a sociálno-patologické prejavy u detí a mládeže*. Bratislava: Iris, 2000. ISBN 80-89018-06-08
- VIŠŇOVSKÝ, Ľ. a kol. 2007. *Základy rodinnej výchovy*. Banská Bystrica : 2007, 198 s. ISBN 978-80-8083-443-2
- VLČKOVÁ, M., 2001. *Týrané dieťa*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2001. 172 s.

ISBN 80-223-1574-5.

Časopisy:

KARASZOVÁ, K., *Krátká správa o rýchlych očných pohyboch*. In: Empatia, roč. X., č. 2/2003 s. 20 - 27. ISBN 1335 8624

Elektronické zdroje informácií:

Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky. [online]. Bratislava : 2009 [cit. 14.1.2012] http://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=369:problematika-domaceho-nasilia&catid=63:deti-a-mlade&Itemid=70 >

SOPKOVÁ, E.: Problém, o ktorom sa mlčí. [online]. In: ruzovyamodrysvet.sk. [cit. 8.1.2012] <http://www.ruzovyamodrysvet.sk/sk/hlavne-menu/citaren/clanky-a-studie/eva-sopkova:-problem-o-ktorom-sa-mlci>>

MÁTEL, A.: Poradenstvo ženám, ktoré zažili domáce násilie. [online]. Skalica : 2008. s. 6-7. [cit. 14.1.2012] http://www.andrejmatel.info/Texty/Charita/Matel_Poradenstvo%20obetiarn%20DN.pdf>

Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky. [online]. Bratislava : 2009 [cit. 14.1.2012] http://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=369:problematika-domaceho-nasilia&catid=63:deti-a-mlade&Itemid=70 >

znaky spracované podľa Eliotová, M. 1995, In: <http://heal-to-world-black-or-white.blog.cz/1001/znaky-tyranych-deti%20>

Zákony

Zákon č. 36/2005 Z.z o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.